

Др Новак РАЖНАТОВИЋ

ЦРНА ГОРА НА БЕРЛИНСКОМ КОНГРЕСУ

Заједничка ослободилачка борба Црногораца и Херцеговаца, још од тридесетих година XIX вијека, интензивно се наставила пуним ангажовањем Црногораца у херцеговачким устанцима, тј. у ратовима Црне Горе и Турске 1852/53, 1858. и 1862. године. Врхунац те борбе био је у њиховој сједињеној устаничкој акцији и рату за ослобођење и уједињење 1875-1878. године. Али, како раније тако особито у овоме рату, судбину борбе Црногораца и Херцеговаца у највећој мјери су одређивали интереси и тежње европских сила према Балкану. Настављајући рат заједно са Русијом, црногорска војска је септембра 1877. године ослободила Никшић, а затим Билећу и Гацко. Највећи дио турске војске са овог простора био је пошао у Бугарску на руски фронт, па је Црногорцима пут у Херцеговину био отворен. Међутим, аустроугарска влада је оштро упозорила књаза Николу да ће му бити узалудни сви напори да се прошири у Херцеговини. Не обавјештавајући да су Босну и Херцеговину већ препустили Монархији, Руси су само упутили Црногорце да своју активност преусмјере на приморје. У позну јесен 1877. црногорска војска се пребацила у Спич, доста брзо савладала одбрану Бара и Улциња и запосјела обалу од Чања до Бојане. Преко горњег тока Бојане Турци су задржали стратегијске висове Тарабош, Широке и Облик према Скадру. Али, црногорска војска се крајем јануара 1878. концентрисала да ослободи Подгорицу.

Међутим, напад на Подгорицу предухитрило је турско-руско примирје закључено (19) 31. јануара 1878. у Једрену, које је обавезивало и Црну Гору. На глас о примирју књаз Никола је 3. 02. 1878. наредио војсци да обустави операције.

Демаркациона линија са Турском није Црној Гори давала оптимални геополитички облик и простор да би се уопште могла прихватити као природна и коначна. Особито је Подгорица са истуреним тврђавама Спужем и Жабљаком у рукама Турака стршила као нож усјечен у саму кичму Црне Горе. Покушаји књаза Николе, уз потпору Руса, да се Подгорица третира као енклава унутар црногорских положаја, те да је Турци предају, били су само илузија.

Убрзо се црногорска влада увјерила да око рјешавања питања мира на Истоку предстоји велика политичка криза, те да глас савезнице Русије неће бити ни близу онако јак како се у Црној Гори до тада доста

наивно држало. Аустроугарски канцелар гроф Андраши већ је скренуо пажњу краљу Николи да ће се "можда" одржати један европски конгрес ради коначне одлуке од судбине Турске; наговијестио је Андраши како ненаклоно гледа на "претјерано" увећање Црне Горе, а особито на њен излазак на море. Јако забринути, на Цетињу су схватили да ће Подгорица у рукама Турака доћи као поручена прије свега Аустро-Угарској као улог за уцјене, притисак и поткусуривање при наредном територијалном обликовању Црне Горе.

Диктатом Турској у Сан Стефану 3. 03. 1878. Русија је намјеравала да Црну Гору увећа три и по пута у односу на предратну територију. Но, у "прелиминарном" Санстефанском миру одређује се да ће дефинитивне границе Црне Горе утврдити једна европска комисија, у којој ће бити заступљене и Висока Порта и црногорска влада. Та комисија моћи ће да у главни нацрт мировног уговора уноси модификације, с тачке гледишта "респективних интереса и мира обију земаља". Због таквих резерви, као и упозорења Аустро-Угарске и Велике Британије Русији како неће признати никаква рјешења која би погађала њихове интересе, на Цетињу се Санстефански мир дојмио као мртво слово на папиру.

Још прије Сан Стефана, књаз Никола је послао у Беч председника сената војводу Божа Петровића с циљем да се односи између двије земље "разјасне и поправе", да се тамо убиједе како жеље, нужде и интереси Црне Горе "немају ништа неспоиво са интересима Монархије". Андраши је, међутим, увјеравао војводу Божа како Црној Гори није потребан излаз на море, нудио склапање трговинског уговора и олакшице за транзит преко Котора. Монархија је већ гледала према Албанији, па јој је ваљало да своме посједу Дамлације и Боке Которске надода траку приморског земљишта до Бојане. Одбацујући Црну Гору од Херцеговине, Андраши је наговијестио да ће је потиснути и од Лимске долине.

Огорчен вијестима из Беча, књаз Никола се особито узбудио због Приморја, па је поручио руској влади да ће и у случају да сами европски конгрес Црној Гори одузме Приморје "крваво се побити за њега". Но, на тешком путу до европског конгреса "поштени посредник" њемачки канцелар кнез Бизмарк добро је схватио да је Русија фактички гарант црногорског ратног успјеха на приморју, па да се зато Црној Гори мора оставити једна трговачка лука на Јадрану. И Аустро-Угарска се већ помирила са тим да Црну Гору не може сасвим одбацити од мора. Заправо, уочи Конгреса Беч је наговијестио да ће Црној Гори оставити Бар, с тим да себи осигура одређену стратегијску и поморску контролу над том луком. Улцињ са територијом до Бојане имао би се вратити Турској. Иницирани су, дакле, обриси једног компромиса.

У односима са Турском Црна Гора је била и даље непријатељски сучељена. Османска империја одржавала се тек у мјери колико европске силе нијесу могле да се нагоде или нијесу имале јединственог интереса да је коначно подијеле. У перспективи темељне ревизије Санстефанског мира, извјеност да ће Турци задржати Албанију била је прет-

поставка једног новог сукоба око њихове будуће границе са Црном Гором на тој страни. Разна договарања међу Албанцима, као и све чешћи инциденти што су их углавном изазивали Турци на демаркационој линији са Црногорцима, били су јасни знаци таквог развоја.

Конгрес у Берлину је почео 13. јуна 1878. године. Представници европских сила - Велике Британије, Француске, Њемачке, Италије, Аустро-Угарске, Русије и Турске - састали су се да би одлучили о источном питању, судбини Османске царевине и балканских народа. Најприје су рјешавана питања о Бугарској, Босни и Херцеговини, Јерменији, Србији. Питању Црне Горе Конгрес ће приступити тек 1. јула.

Црна Гора је послала у Берлин као представнике предсједника Сената војводу Божа Петровића и шефа канцеларије за иностране послове војводу Станка Радоњића. Међутим, црногорски делегати, као ни србијански, нијесу пуштени на сједнице Конгреса. Молили су предсједника Конгреса кнеза Бизмарка да имају консултативно право ријечи о питањима која се тичу њихових земаља или бар да могу непосредно излагати своје жеље и предлоге. Али и те њихове скромне молбе су одбијене. Бизмарк их је само једном примио, стојећи, и одвратио им: "Што год вам буде Андраши дао и одобрио потврдићу ја и цио Конгрес".

Црногорски делегати су понијели један меморандум да би га предали Конгресу. Иако га је Конгрес ставио *ad acta*, тај меморандум је свједочанство како су књаз Никола и његова влада видјели проблеме своје земље, шта су сматрали неопходним условима да би она једном стала на своје ноге као држава.

Излажући историјат *источне кризе*, у меморандуму црногорске владе се констатује како је она била тако дубока да се палијативним покушајима великих сила није могло постићи ни краткотрајно смирење, а камоли трајније рјешење. "Херцеговина је била капља која је учинила да се чаша прелије. Она је привукла најприје Црну Гору и Србију у једну неједнаку и очајну борбу, зато што је живот ових књажевина био исувише уско везан са стањем ствари које постоји преко њихових граница." Узалудни су били и напори Црне Горе, иако подржани од европских сила, да на конференцији у Цариграду почетком 1877. закључи мир са Турском. Није било другог избора, већ да Црна Гора настави рат, од тада у савезу с Русијом. На исходу рата, Црна Гора је савезници Русији препустила да у њено име закључи мир. Санстефански "прелиминарни" уговор, према томе, постаје полазна основа права и захтјева Црне Горе према Турској. Али, схвата то црногорска влада, да би се проблеми Истока ријешили на солидној и неоспораваној основи, Европа и Русија су се сложиле да то ураде на једном конгресу.

Не може више бити ријечи на бази побољшања *status quo-a*. Полазно начело за нову формацију Црне Горе мора бити то да се она оспособи за живот, да се развија на властитим изворима. До сада је Црна Гора углавном била један војнички логор "привремено биће... резултат и осуда стања на Истоку" (подвучено у оригиналу), узрокованог османским освајањима. Таква не може и не смије остати, јер била би то

једна политичка аномалија, неиздржљива сама себи и веома незгодна за сусједе. "Привремено стање" мора уступити мјесто једном политички стабилном, рационално уобличеном државном организму, са перспективом која ће овој малој земљи омогућити самосталну егзистенцију и развој у пуном миру.

Увиђајући да се санстефанске одредбе морају из основе претрести, црногорска влада ипак се нада да захтјеви прије свега Аустро-Угарске неће ићи тако далеко да би довели до уништења виталних интереса Црне Горе. Може се Црна Гора помирити са тим да буде и мања и сиромашнија, али никако преко оне границе која ће је осудити "на смрт глађу у тамници".

На страни Херцеговине Црна Гора сматра неопходним да задржи један дио Гацка и Билећу, као и Пиву, Бањане и Никшић. Ти крајеви имају одређену привредну вриједност, али више због њихова положаја, због истородности тамошњег становништва са Црногорцима народ тих крајева упућен је заједничко живљење са Црном Гором. Црногорска влада ограничава се само на овај минимални захтјев на тој страни, јер увиђа да се морају поштовати аспирације Аустро-Угарске.

Проширење у долини Таре и Лима оцјењује се као веома важан услов за привредни развој Црне Горе; тамо су плодна земља и могућности за развој индустрије. Али се и овдје предвиђају оспоравања од стране Аустро-Угарске. Мирећи се са тим да не може равноправно расправљати са великима и моћнима, црногорска влада се ипак нада да њене претензије према сјеверу неће бити одвећ поткраћене. Осим Колашина и Берана, Црна Гора сматра праведним да јој се припоји земљиште између Таре и доњег тока Лима са варошицама Фоча, Пријепоље, Пљевља и Бијело Поље, а на другој страни Плав и Гусиње. Ту су велике планине, али и оно главно што је Црној Гори потребно: зиратна земља. Без обухватања плодних долина на сјеверу, истиче се, Црна Гора биће осуђена на животарење од данас до сјутра.

Најважније за Црну Гору јесте питање проширења на исток и југ. Положај Подгорице апсолутно изискује стратегијску границу према Албанији. Подгорица има посебан значај као главни трговачки и привредни центар земље, пошто је на средокраћу од богатијег сјеверног и источног дијела до Скадарског језера и Јадранског мора као изласка Црне Горе у свијет. С тим у вези од суштинске важности је да Конгрес Црној Гори потврди територију између Скадарског језера, ријеке Бојане и Јадранског мора. И овдје има доста плодне земље, али прије свега то је природни излаз на море, услов опстанка; иначе, Црна Гора би остала затворена у својим планинама и била "коначно пригушена". А борила се у вјери да ће постићи да једног дана слободно одахне.

То су били најбитнији захтјеви Црне Горе у меморандуму њене владе, које су црногорски представници, на начин како су то знали, достављали представницима европских сила у Берлину. Али како су Црногорци углавном знали шта могу очекивати од Конгреса, заправо од Аустро-Угарске, ослоњене на Њемачку, па и Велику Британију, хтјело

се да у постојећим околностима тражи што више - не би ли се нешто повећало од оног минимума који се стварно очекивао. Сагледавање значаја и перспективе сјеверног и источног дијела земље, који кроз Подгорицу гравитира према мору, тада је значило једну далеку визију, која се тек у наше доба остварује.

Како се у расправи о новом геополитичком рјешењу за Црну Гору највише калкулисало са територијом коју су још држали Турци, и они су износили нека своја гледишта о новим границама Црне Горе. На примјер, да Црној Гори "уступе" Бањане, Никшић, Пиву и Дробњак, а то је оно што Црна Гора већ посједује! Затим да граница иде од Фундине на Рибницу, па овом ријеком и Морачом до Скадарског језера, што значи да би Подгорица остала Турској! Но, пошто су Црногорци ослободили Бар и Улцињ, Турци су "добре воље" да им напуштање ових мјеста компензирају на некој другој страни, циљајући отприлике на Подгорицу. Као излаз на море, Турци Црној Гори "остављају" Спич, а знају да Монархија оставља Црној Гори само Бар, а Спич одлучно тражи за себе! Бесмислене "приједлоге" Турака потпуно ће игнорисати кнез Бизмарк, констатујући на почетку расправе у вези са границама Црне Горе да су одлуке у Сан Стефану важеће - осим у случају модификација усвојених од великих сила на овоме Конгресу. Модификације, односно битно смањење санстефанског пројекта за Црну Гору, учиниће Аустро-Угарска, па ће тиме Турци морати само да буду задовољни.

По питању граница Црне Горе, главни камен спотицања између Русије и Аустро-Угарске било је Приморје. Руси су пошли на Конгрес најодлучније ријешени да Црној Гори очувају Бар, то једино мјесто гдје би она могла да изгради трговачку луку на Јадрану. У интересу тога накнадно су инструкисали своје заступнике у Берлину да попусте по питању сјеверне границе Црне Горе. За Бар нека се прихвате и одређене шире границе које тражи Аустро-Угарска, у крајњем случају и то да јој се преда Спич. Аустро-Угарска, међутим, није ни очекивала да Црну Гору може сасвим одбацити од мора. Али се гроф Андраши неко вријеме понашао "непопустљиво" и у питању самога Бара, како би тековине Црне Горе у Приморју што више окрњио, као и да Црну Гору што више подруби од сјевера.

Готово беспомоћно, понешто су покушавали и црногорски делегати у Берлину. Њихову ситуацију добро илуструје једно реаговање првог заступника Русије у Берлину, некада великог а тада остарјелог грофа Горчакова. Повео се разговор о сјеверној граници Црне Горе. Горчаков је рекао да ће Турска задржати цио Новопазарски санџак односно Рашку област, уз одређену војно-политичку ингеренцију Аустро-Угарске на тој територији. Војвода Божо се узнемирио рекавши да се тамо налази плодно земљиште без кога Црна Гора не може. Горчаков је грубо одвратио: "Па шта ће вама нове земље, ви Црногорци сте разбојници, и све муслимане ћете исјећи и имања им разграбити". Показујући и како "познаје" наше крајеве, сенилни старац Горчаков је савјетовао Црногорцима да Србији предаду Подгорицу!

Црногорско питање имало је да дође на дневни ред Конгреса 29. јуна. Међутим, расправа је одложена за три дана. Аустро-Угарској и Русији је ишло веома тешко да постигну ону крајњу нагодбу о границама Црне Горе. Пошто нијесу могли да Црну Гору лише морске луке Бар, Аустријанци су од почетка запели да сами присвоје Спич, а на другој страни да се Турској врати територија Улциња до Бојане. Са првим захтјевом Руси су се некако сагласили, али веома били упорни да Црна Гора задржи Улцињ. Међутим, Андрашијева "последња ријеч" остала је на томе да се Турској врати територија Улциња.

Расправа у Берлину о питањима Црне Горе почела је на сједници од 1. јула 1878. године. Одредбе "прелиминарног" Санстефанског мировног уговора служиле су као неки технички водич у претресању тих питања. Отварајући расправу, председавајући кнез Бизмарк прочитао је први члан Санстефанског уговора којим су биле доста прецизно одређене нове границе Црне Горе. Онда је запитао заинтересоване пуномоћнике сила хоће ли да избјегну дискусију и да остане како је о Црној Гори ријешено у Сан Стефану. Први заступник Аустро-Угарске, гроф Ђула Андраши одмах је затражио да се ствар Црне Горе повјери једној специјалној комисији. Онда је други аустроугарски пуномоћник барон Хајмерле прочитао спремљени предлог: "Црна Гора ће добити извјесно територијално повећање, чија ће величина бити утврђена једним каснијим одређењем граница. Пошто се ово одређење неће моћи учинити у пленуму Конгреса, ставиће се у дужност једној комисији да поднесе Конгресу један нацрт ових граница". Овој писменој изјави прикључена су два прилога који садрже предлоге Аустро-Угарске у погледу нацрта црногорских граница, као и резерве које се односе на луку Бар и њену обалу.

Послије Хајмерлеа, други пуномоћник Русије гроф Шувалов упознао је Конгрес с тим да су се руски заступници споразумјели са својим аустроугарским колегама о свим принципима и тачкама разграничења Црне Горе; прецизирање те границе има да учини нарочита комисија. Након ове изјаве председник Бизмарк констатовао је са задовољством што је постигнута сагласност између заступника најзаинтересованијих страна у питању територијалног повећања Црне Горе и о њеним будућим границама.

Специјална комисија за границе Црне Горе радила је неколико дана. Комисију је водио Аустријанац пуковник барон Густав фон Темел, иначе војни а стварно и политички заступник Монархије при врховној команди књаза Николе у минулом рату, и према томе, експерт за сва питања Црне Горе.

При обликовању нове територијалне формације Црне Горе у Берлину, ваља се подсетити да је барон Темел добро искористио један принцип што су га Руси у Сан Стефану наметнули Турцима. Тај формални принцип био је у томе да се Црна Гора увећа у сразмјери са својим ратним добицима, али стварно Руси су у Сан Стефану претендовали да Црну Гору у односу на предратну величину увећају за три и по пута,

или у односу на стање при обустави непријатељстава да је увећају готово двоструко, тј. на оно 15.500 км². Хватајући се за ту руску формулу из Сан Стефана, барон Темел је, цртајући нове границе Црне Горе на карти аустроугарског генералштаба, пресудио мање-више по адекватној мјери, приближно ратном добитку Црне Горе, а у томе оквиру баш по мјери интереса Аустро-Угарске.

На сједници од 4. јула 1878. године настављена је расправа о границама Црне Горе. Барон Хајмерле упознао је Конгрес са споразумом утврђеним у специјалној комисији за границе Црне Горе. Коначно је то био докуменат који је ушао у протокол 12 Конгреса, односно након незнатне лектуре и редакције, биће то 28. члан Берлинског уговора о границама Црне Горе. Описане границе уцртане су у карту аустроугарског генералштаба, као такође званични докуменат Берлинског конгреса. Приказано у главним потезима, Црној Гори се одузимају окрузи Билећа и Гацко, тј. црногорска граница мора ићи око 6 км источно од линије коју чини пут Билећа - Корита - Гацко. Црној Гори се присаједињују Колашин, Плав и Гусиње, а Турској остају Беране. Ништа преко Таре неће припасти Црној Гори, односно Тара ће од Мојковца до споја са Пивом у Шћепан Пољу бити нова граница Црне Горе и Турске. Наравно, Никшић са Бањанима, Пивом и Дробњаком остају Црној Гори. Црној Гори се присаједињује Подгорица са Спужем и Жабљаком и равницама око истурених тврђава Спужа и Жабљака, а територија Диноше се враћа Турској. У приморју Црној Гори остају град и лука Бар са обалом и територијом у залеђу од ушћа потока Жељезнице и врха Врсуте према Спичу на једној и залива Кручи и врха Можуре према Улцињу на другој страни. Улцињ са територијом до Бојане има се вратити Турској, а Спич са тврђавама Хај и Нехај има се предати Аустро-Угарској.

Рјешењем у Берлину, дакле, имају се изравнати ратни губици односно добици - путем размјене територија. У тој радњи добро се показује непријатељство Аустро-Угарске према Црној Гори и уопште према српском питању: Црну Гору Беч одбацује од Херцеговине са истородним српским становништвом, са којим су Црногорци деценијама водили ослободилачки рат против Турске, а у накнаду за то додјељују јој се Плав и Гусиње са муслиманском већином, а на самој граници албанског етничког простора, с јасном тенденцијом да се Црногорци и Албанци међусобно заваде. Враћањем територије Диноше Турској, Подгорица остаје стратегијски огољена, са границом на свега 5 км од вароши. Тиме је битно умањена већ тада озбиљно предвиђана могућност да Подгорица убрзо буде и административно-политички центар Црне Горе. Најтеже је Црна Гора осакаћена у Приморју, само са луком Бар и десетак километара обале, па и то са ограниченим суверенитетом, што је Црној Гори такође наметнула Аустро-Угарска.

Чланом XXIX Берлинског уговора одређује се, наиме, да лука Бар и све црногорске воде буду затворене за ратне бродове свих народа. Црна Гора неће моћи да држи ратну флоту. Аустро-Угарска ће

дати конзуларну заштиту поморској трговачкој застави Црне Горе. Аустро-Угарска ће вршити поморско полицијски и санитарни надзор над луком Бар и црногорском обалом помоћу малих стражарских бродова. Црна Гора ће примијенити аустријско поморско законодавство које је на снази у Далмацији. Она ће морати да се споразумије са Аустро-Угарском о праву ове да изгради један пут и (или) жељезницу преко нове црногорске територије у Приморју. На тим путевима биће осигурана потпуна слобода промета. Црна Гора ће имати потпуну слободу пловидбе Бојаном.

На рјешење о Црногорском приморју само је италијански пуномоћник гроф Лонај учинио приговор: какви су мотиви и ваљаност прикључења Спича Аустрији. Смјеста је одговорио барон Хајмерле: "Посједовање Спича, који доминира Баром, може само да осигура и олакша циљ Аустро-Угарске, који се састоји у томе да бди како би барска лука и обала сачували чисто трговачки карактер". Италијанска љубомора имала је дубљи аспект, гледало се ко ће наслиједити Турке у Албанији, ко ће бити господар Јадрана.

Конгрес је даље одредио да сви становници територије присаједињене Црној Гори задржавају своја имања, укључујући и оне који би се иселили, дајући их под закуп или под управљање других. Једна турско-црногорска комисија уредиће у току од три године све послове односно начине продавања, коришћења и уживања државних добара и вакуфа за рачун Високе Порте. Према томе, резултати антифеудалне ослободилачке борбе Црногораца, у питању муслиманских емиграната - мухацира из новоослобођених крајева Црне Горе, у Берлину су верификовани у смјеру начела једног конзервативног легитимизма. Црногорци ће међутим, на разне начине, успјети да имања муслиманских емиграната експропришу.

Друге, мање битне али ипак важне одлуке о Црној Гори Конгрес је донио на сједници од 1. јула. Након оне прелиминарне расправе о границама, на ред је дошла алинеја у Санстефанском уговору, која је гласила: "Висока Порта дефинитивно признаје независност Црне Горе". Заступник Велике Британије лорд Солзбери примијетио је да његова влада није никада признавала ту независност и затражио да се ријеч "definitivement" избаци. Настала је расправа. Њемачка је у принципу (en principe) признавала независност Црне Горе. Аустро-Угарска је била већ раније формално признала Црну Гору. На питање предсједавајућег кнеза Бизмарка, француски делегат је одговорио да је влада Републике прећутно признавала независност књажевине. Књаз Шувалов је изјавио да Русија није никада ни "престајала да је признаје", пошто црногорски књажеви нијесу потврђивани од султана нити су Турцима плаћали данак. Италијан изјави да они такође признају Црну Гору, предлажући да се односни текст не мијења, с тим што би се у протокол унијела појединачна респективна мишљења. Међутим, кнез Бизмарк је затражио да остане исти текст о дефинитивном признавању Црне Горе без одвојених мишљења, што је прихваћено и тако питање окончано.

Даље је на захтјев Аустро-Угарске унијета одредба о слободи вјероисповијести и да се вјерским заједницама у Црној Гори неће чинити сметње да слободно комуницирају "са својим духовним старјешинама" изван земље. Тражећи ову "слободу", Беч је очито имао у виду католичку цркву, и то више из политичких него чисто вјерских мотива.

Турци су издејствовали да се Црној Гори припише дио отоманског јавног дуга, сразмјерно приходу територије која јој буде додијељена. Такође је одређено да се Црногорци који бораве у Турској морају прилагодити законима и локалним властима Турске. Ово је заправо међународно озакоњење једног устаљеног, иако никада до краја регулисаног, положаја Црногораца који су током XIX виојека у већем броју били у печалби у Турској.

Најзад, чланом XXXIII Берлинског уговора одређује се да је црногорска војска дужна да "најкасније" у року од 20 дана од дана измјене ратификација овог Уговора евакуише територију коју има уступити Турској. Турска војска мора у истом року напустити територију коју има да уступи Црној Гори, с тим што се Турцима даје још 15 дана да евакуишу утврђења и извуку тешку опрему. Међутим, није било ни говора о каквим гаранцијама да се размјена тих територија стриктно по овом Уговору и изврши. Велике силе саме себи су биле гаранција, а за малу и ратом исцрпљену Црну Гору као да је дато зелено свјетло да се источна криза, колико се ње тиче, на један други начин још задуго настави.

Управо се спровођењу одлука Берлинског конгреса о источној граници Црне Горе директно супротставила Призренска лига или Албанска лига, коју је у свему подржавала Турска. Јуна 1878. тај покрет се организационо оформио. Преовладала је концепција конзервативног беговата у сјеверној Албанији и Метохији о рјешењу за Албанију у оквиру Османске царевине, уз добијање одређених аутономних повластица. Лига је, уз пуни ослонац на Турску, одлучила да се Црној Гори не дају "албанске земље", широко подразумијевајући територије гдје у неком броју живе Албанци или само Муслимани. Тако су Муслимани Плава и Гусиња, становништво словенског односно српског поријекла и изразита већина у овим мјестима, у потпуности идентификовани са "албанском" идејом Призренске лиге, и били битан ослонац и снага у одупирању одлуци Берлинског конгреса да се Црној Гори предају Плава и Гусиње.

Равнодушност западних сила, а особито тајна подршка Монархије Призренској лиги, подстакли су тешку и дуготрајну кризу око Плава и Гусиња. Беч је имао и даље циљеве према Албанији, али у овом моменту Монархији је ишло у корист да се Црна Гора заплиће и исцрпљује у тој кризи, па да Аустро-Угарска, добивши у Берлину мандат да окупира Босну и Херцеговину, тај посао што лакше обави.

Криза око Плава и Гусиња излази из оквира ове теме. Ипак ћемо напоменути, да се Црна Гора у борби за извршење територијалних одредби Берлинског уговора о њеним границама ослањала на саму Русију, на њену непрекидну политичку подршку и материјалну помоћ. Слиједећи савјете Русије, Црна Гора се упорно држала слова и духа Берлинског

уговора, који је на сваки начин обавезивао све државе потписнице. Најприје се Црна Гора постарала да што прије добије Подгорицу, мада је истовремено Турској морала вратити Улцињ и Диношу (фебруар 1879). Дуго је затим трајао сукоб са Турском и Призренском лигом око Плава и Гусиња. Излаз је нађен тек пошто се нова британска либерална влада Гледстона одлучно zaloжила да се преостала питања из Берлинског уговора ријеше у складу са његовим одлукама. Турска је задржала Плав и Гусиње, а у накнаду за то вратила је Црној Гори Улцињ са територијом до Бојане крајем 1880. године.

Новак РАЖНАТОВИЧ

ЧЕРНОГОРИЯ НА БЕРЛИНСКОМ КОНГРЕССЕ
Резюме

Полным ангажементом в Герцеговинском восстании 1875, а потом, в союзе с Сербией и Россией, во войне против Турции 1876-1878. года, Черногория до конца войны дважды увеличила свою державную территорию.

Россия запланировала увеличить Черногорию три раза с половиной в Сан Стефано 1878. на счёт Турции. Но, Сан Стефанский договор был только предварительный договор, который европейские силы на Конгрессе в Берлине в основном изменили. Австровенгрия в Берлине вела решительную речь по вопросам границ Черногории, которая этим решением сформировала территорию по сравнению с неё военными добываниями. Ради вытеснения от Герцеговины, Черногория как компенсацию должна получить Плав и Гусинье. От военных достижений в Приморье Черногории остался только порт Бар с небольшой частью побережья; Улцинь возвратили Турции, а Спич присвоила Австровенгрия. Как возмещение за вычет в Приморье Черногория получила Подгорицу и Колашин.

Между тем, решениями Конгресса в Берлине о границах Черногории сопротивлялась Призренская лига которую во всём поддерживала Турция. Длительный кризис около передачи Плава и Гусинья окончился так что эти места остались Турции, а Черногории возвратили Улцинь с территорией до реки Бояны к концу 1880. года.

